

Noot HR 5 september 2008, NJ 2009, 154 (Forward / Huber)

1.

Het onderhavige arrest is mijns inziens om twee redenen van belang. Allereerst in verband met de vraag wat het gevolg is voor een conservatoir verhaalsbeslag dat is opgeheven bij een uitvoerbaar bij voorraad verklaard vonnis in eerste aanleg en een daaropvolgende vernietiging van dit vonnis in hoger beroep. Het arrest is verder van belang, omdat het inzicht geeft in de wijze waarop de zogeheten blokkerende werking van een beslag moet worden verstaan.

2.

De casus was als volgt. Verweerders in cassatie (hierna in enkelvoud: Huber) hebben op 18 januari 1999 ten laste van Forward conservatoir verhaalsbeslag gelegd op de zogeheten Stergronden. Kort daarna levert Forward die gronden aan de huidige rechthebbenden SADC en (de rechtsvoorganger van) Televerde. De daarop volgende eis in de hoofdzaak verloopt voor Huber teleurstellend; de vordering wordt afgewezen bij vonnis van 15 september 2004. Forward vordert en verkrijgt daarna bij uitvoerbaar bij voorraad verklaard kortgedingvonnis van 17 maart 2005 opheffing van het beslag. Dit vonnis wordt vervolgens in hoger beroep door het hof vernietigd. De consequenties daarvan komen in het bijzonder aan de orde in rov. 3.3.4 en 3.3.5 van het arrest van de Hoge Raad; het beslag herleeft, echter met dien verstande dat wijzigingen in de rechtstoestand van het beslagen goed in de periode tussen de opheffing en de vernietiging moeten worden geëerbiedigd (rov. 3.3.4). De vraag of in dit geval sprake is van een verandering in de rechtstoestand van de Stergronden komt nader aan de orde in de daarop volgende rechtsoverweging 3.3.5, in samenhang met in het bijzonder rov. 3.3.2. en 3.3.3 en wordt door de Hoge Raad bevestigend beantwoord. . Geparafraseerd komt het arrest hierop neer dat een vervreemding van het beslagobject in weerwil van het beslag niet tegen de beslaglegger kan worden ingeroepen (vgl. rov. 3.3.2), maar dat deze beperking (vgl. rov. 3.3.3) vervalt met de opheffing van het beslag, welke opheffing een wijziging in de rechtstoestand teweegbrengt, hierin bestaande dat de derdeverkrijger de eigendom van het beslagobject vrij van beslag verkrijgt en de vervreemding wél tegen de beslaglegger kan inroepen.

3.

Deze beslissing is in lijn met eerdere rechtspraak van de Hoge Raad. Ik wijs op HR 23 februari 1996, NJ 1996, 434 (DKHB/KIVO) en HR 26 mei 2000, NJ 2001, 388, m. nt. HJS, Ars Aequi 2001, p. 107 e.v., m. nt. A.I.M. van Mierlo (Aruba/Boeije), met dien verstande dat het in laatstgenoemd arrest ging om een overdracht van het beslagen goed aan een derde tussen het moment van opheffing van het beslag en vernietiging van het vonnis dat de (veroordeling tot) opheffing inhield, terwijl het in de onderhavige zaak gaat om een overdracht in weerwil van een beslag voorafgaande aan de opheffing daarvan.

4.

Huber had ten laste van Forward conservatoir verhaalsbeslag gelegd op de Stergronden. Zo een beslag is niets anders dan de aanwijzing van een vermogensbestanddeel van de schuldenaar tot verhaal van een vordering van de beslaglegger op de beslagschuldenaar. Nadat de beslaglegger in de hoofdzaak een voor tenuitvoerlegging vatbare executoriale titel heeft verkregen, gaat het conservatoir beslag over in een executoriaal beslag (art. 704 lid 1 Rv). De executoriale titel verschaft de beslaglegger het recht het beslagen goed te executeren (executiebevoegdheid) en zijn vordering uit de netto-opbrengst te voldoen (verhaalsbevoegdheid). Beide bevoegdheden worden als het ware geactiveerd door het executoriale beslag.

5.

Beslag heeft blokkerende werking. Dit houdt in dat bepaalde door de beslagschuldenaar met betrekking tot het beslagen goed ná het beslag verrichte rechtshandelingen niet tegen de beslaglegger kunnen worden ingeroepen. Zie in het kader van het executoriale beslag: art. 453a, 474a jo. 453a, 474e, 475h, 475h lid 2 jo. 453a, 479i lid 2 jo. 475h, 492, 505, 566, 567 en 584e Rv, welke bepalingen van overeenkomstige toepassing zijn verklaard in geval van een conservatoir verhaalsbeslag. Zie art. 712, 715, 720, 724, 726, 728a en 729d lid 2 Rv. De blokkerende werking ziet op een aantal specifiek omschreven rechtshandelingen, te weten (i) bij alle beslagtypen: vervreemding, bezwaring en onderbewindstelling, (ii) bij sommige beslagtypen: verhuring (art. 453a lid 1, 505 lid 2, 566 lid 2 en 567 Rv), verpachting (art. 505 lid 2 Rv) en — in het kader van beslag op schepen — vervrachting (lees: bevrachting) (art. 566 lid 2 en 567 Rv), en (iii) in het kader van derdenbeslag: afstand van de vordering (art. 475h lid 1 Rv). De verschillende blokkeringsbepalingen zijn alle bedoeld om aantasting van de rechten van de beslaglegger te voorkomen (vgl. HR 15 maart 1940, NJ 1940, 848, m. nt. E.M. Meijers (De Boer/Haskerveenpolder). In het kader van het verhaalsbeslag worden door de blokkerende werking derhalve de executie- en verhaalsbevoegdheid veiliggesteld.

6.

De vraag is op welke wijze de blokkerende werking rechtens moet worden verstaan. In de literatuur lopen de meningen daarover uiteen. Globaal laten zich drie opvattingen onderscheiden: (i) beslag heeft relatieve beschikkingsonbevoegdheid van de beslagschuldenaar tot gevolg, (ii) beslag leidt tot relatieve nietigheid van bepaalde met betrekking tot het beslagen object — posterieur — verrichte rechtshandelingen en (iii) beslag heeft zaaksgevolg. Zie hierover nader, met uitvoerige verwijzingen naar relevante literatuur, onder meer: Harreman, Conservatoire beslagen tot afgifte en levering (diss. EUR 2007), p. 77 e.v., alsmede (in het kader van beslag op roerende zaken, niet registergoederen) Damsteegt-Molier, Relativering van eigendom (diss. EUR 2009), p. 165 e.v.

7.

Het door Huber gelegde beslag is aanwijzing van de Stergronden tot verhaal van diens vordering op Forward. De rechtsband die door het beslag is ontstaan tussen Huber en de Stergronden en aan eerstgenoemde — na verwerving van een voor tenuitvoerlegging vatbare titel — de bevoegdheid geeft tot executie en verhaal blijft ook ná vervreemding van de Stergronden aan SADC en (de rechtsvoorganger van) Televerde in stand. De vervreemding brengt derhalve aan de executie- en verhaalsbevoegdheid van de beslaglegger geen nadeel toe, in die zin dat de beslaglegger deze bevoegdheden behoudt en kan uitoefenen ook als het goed in kwestie inmiddels toebehoort aan een derde. Het beslag 'kleeft' als ware aan het beslagen goed. Wordt het goed overgedragen (en dat is mogelijk omdat beslag blijkens rov. 3.3.2 niet leidt tot beschikkingsonbevoegdheid), dan verwerft de derde een goed dat door de beslaglegger (nog altijd) — behoudens, zoals bij voorbeeld bij roerende zaken, toepassing van een regel van derdenbescherming (art. 453a lid 2 Rv) — kan worden uitgewonnen teneinde de opbrengst aan te wenden tot verhaal van de vordering van beslaglegger op beslagschuldenaar. De bevoegdheden voortvloeiende uit het beslag kunnen worden uitgeoefend in welke handen het goed ook mocht geraken, hetgeen zoveel betekent als dat beslag een met 'droit de suite' of zaaksgevolg vergelijkbaar effect heeft. Ik lees het onderhavige arrest aldus dat ook de Hoge Raad aan beslag een dergelijk effect toekent (zie rov. 3.3.2). Deze benadering is in lijn met onder meer HR 21 juli 1944, NJ 1944/45, 576 (Landbouwersbank/Ringel) en HR 25 januari 1991, NJ 1992, 172, m. nt. HJS (Van Berkel/Tribosa). Zie nader de dissertatie van Damsteegt-Molier, p. 177-180, met

verdere verwijzing naar literatuur en rechtspraak, waaraan toegevoegd HR 20 februari 2009, LJN: BG 7729, 08/00554 (Ontvanger/De Jong q.q) (rov. 3.4). In laatstgenoemd arrest speelde nog als bijkomende complicatie dat de derdeverkrijger vervolgens failliet ging en de vraag rees wat de positie van de beslaglegger was in dit faillissement.

8.

Zaaksgevolg brengt met zich dat beslag gelijkenis vertoont met een beperkt recht op een goed. De Hoge Raad lijkt in dezelfde richting te denken. Indicatoren daarvoor lees ik in (i) rov. 3.3.3 waar het beslag wordt gekenschetst als 'een beperking van de eigendom', (ii) rov. 3.3.5 waar wordt gesproken van 'onbezwaarde eigendom' van het overgedragen goed zodra het beslag is opgeheven, en (iii) rov. 3.4 waar in min of meer gelijke bewoordingen wordt gesproken van 'de onbelaste eigendom'.

Dogmatisch lijkt het mij minder juist om ook in geval van beslag te spreken van — ten gevolge van het beslag — 'bezwaarde' of 'belaste' eigendom. Bezwaarlijk is het evenwel niet, mits men bedenke dat tussen beslag en beperkte rechten tal van verschillen bestaan. Zie in dat verband Asser-Mijnssen-De Haan-Van Dam, nr. 42.

9.

Ten aanzien van beperkte rechten geldt dat door het tenietgaan van het beperkt recht het hoofdrecht zich in volle omvang herstelt. Voor de vraag op welke wijze de verkrijger van een beslagen goed ná de opheffing van het beslag de — in de woorden van de Hoge Raad — onbelaste of onbezwaarde eigendom van het goed verwerft, geldt mijns inziens niet anders. De opheffing van het beslag leidt ertoe dat het aan het eigendomsrecht van de derdeverkrijger 'klevende' beslag komt te vervallen en dat dit eigendomsrecht als het ware aangroeit en alsnog 'onbezwaard' (vgl. rov. 3.3.5) of 'onbelast' (vgl. rov. 3.4) is. Zie voor dezelfde vraag ook — zij het anders in de uitwerking — H.J. Snijders, WPNR 6781 (2009), p. 23 onder 6. Anders dan Snijders (t.a.p., p. 25 onder 7) meen ik dan ook dat geen sprake is van 'reparatie van de beschikkingsbevoegdheid' van de beslagdebiteur ten gevolge van de opheffing van het beslag. Immers, beslag noch opheffing raken de beschikkingsbevoegdheid van de beslagschuldenaar. Voor het beslag overweegt de Hoge Raad zulks met zoveel woorden in rov. 3.3.2.

10.

Opheffing van een beslag bij constitutief vonnis doet een nieuwe rechtstoestand ontstaan. Normaliter is daarvoor nodig dat het desbetreffende vonnis in kracht van gewijsde gaat. Dit is evenwel blijkens HR 20 januari 1995, NJ 1995, 413, m.nt. HER (Smokehouse/Culimer) anders, indien de uitspraak uitvoerbaar bij voorraad wordt verklaard. In dat geval werkt de opheffing terstond vanaf de uitspraak. Deze 'regel' geldt ongeacht of het beslagen goed op het moment van de opheffing al dan niet is vervreemd. Opheffing van een beslag bij een uitvoerbaar bij voorraad verklaarde uitspraak in een geval waarin — gelijk in het onderhavige geval — het beslagen goed reeds vóór de opheffing is vervreemd, heeft tamelijk vergaande consequenties. De opheffing in kwestie is onomkeerbaar. Een eventuele vernietiging van de uitspraak houdende de opheffing in hoger beroep leidt niet tot een herleving van het beslag. De wijziging in de rechtstoestand moet, zo blijkt uit het onderhavige arrest, worden geëerbiedigd. Deze vergaande consequentie pleit mijns inziens ervoor in gevallen als deze hetzij de uitvoerbaarheid bij voorraad aan de uitspraak te onthouden hetzij aan de opheffing de voorwaarde van zekerheidstelling te verbinden. In alle gevallen zal de beslaglegger met meer dan de nodige alertheid in het kort geding waarin de opheffing wordt gevorderd moeten opereren. Hetzelfde geldt voor de kortgedingrechter. Ik betwijfel of dit wel zo reëel is in een geval waarin de beslagdebiteur het beslagen goed in weerwil van het beslag heeft vervreemd.

11.

Het arrest is tevens gepubliceerd in JBPr 2008/52 met een noot van E. Loesberg, die (onder 8) opmerkt dat het uitvoerbaar bij voorraad verklaarde vonnis tot opheffing van een beslag op een registergoed op de voet van artikel 3:17 lid 1, aanhef en onder onder e, BW kan worden ingeschreven in de openbare registers, maar dat daarmee het beslag in de registers nog niet is doorgehaald. Dit laatste, zo lijkt mij, valt te realiseren door de bewaarder op de voet van artikel 513a onder 2 Rv.

A.I.M. van Mierlo